

Forslag

til

Lov om ændring i fundats af 18. januar 1760 for Arne Magnussens Legat (Den arnamagnæanske Stiftelse).

Fremsat den 27. april 1961 af *undervisningsministeren*.

§ 1. Uanset bestemmelserne i den af kong Frederik V den 18. januar 1760 konfirmerede fundats for Arne Magnussens Legat (Den arnamagnæanske Stiftelse) foretages der en deling af stiftelsen i to afdelinger derved, at de af legatets håndskrifter og arkivalier, der må anses for islandsk kultureje, overgives til universitetet i Reykjavik for at forvares og forvaltes der i overensstemmelse med fundatsens regler.

Stk. 2. Alle i original eller afskrift foreliggende diplomer vedrørende Island og sådanne andre arkivalier, som kan antages at have haft deres plads i islandske lokal- og privatarkiver, anses for islandsk kultureje.

Stk. 3. Håndskrifter anses for islandsk kultureje, dersom værket vides eller med betydelig sikkerhed må antages at være forfattet af eller oversat af en islænding, og det tillige indholdsmæssigt alene eller i overvejende grad vedrører Island og islandske forhold eller tilhører den islandske senesiddelalderlige fiktionslitteratur. Disse krimier finder anvendelse, hvad enten håndskriftet er den originale affattelse eller en a skrift. Med et håndskrift forfattet eller oversat af en islænding sidestilles blandede håndskrifter, dersom de overvejende falder ind under ovennævnte kriterium.

§ 2. Samtidig med delingen af Den arnamagnæanske Stiftelse kan fra det kongelige bibliotek til den islandske stiftelse afgives

sådanne håndskrifter, som i det væsentlige kan sidestilles med dem, der i medfør af delingen tilfalder Island. Endvidere afgives fra det kongelige bibliotek Flatøbogen og Codex regius af Eddadigtene (Den ældre Edda).

§ 3. Det overdrages et udvalg bestående af to repræsentanter for Københavns universitet og to udpegede af universitetet i Reykjavik at gennemgå de i stiftelsens besiddelse værende håndskrifter og arkivalier og gøre indstilling om, hvilke af disse der overgives til universitetet i Reykjavik i henhold til bestemmelsen i § 1.

Stk. 2. Det påhviler endvidere samme udvalg at gennemgå de i det kongelige biblioteks besiddelse værende håndskrifter og gøre indstilling om, hvilke af disse der afgives til den islandske arnamagnæanske stiftelse i medfør af bestemmelsen i § 2.

Stk. 3. Indstillingen forelægges statsministeren, der efter forhandling med den danske og islandske undervisningsminister træffer endelig afgørelse i begge spørgsmål.

Stk. 4. Statsministeren træffer ligeledes bestemmelse om, at en passende del af legatets kapital overføres til universitetet i Reykjavik samtidig med beslutningens iværksættelse.

§ 4. Den danske regering bemyndiges til at afslutte en overenskomst med Island om overgivelsen af de pågældende håndskrifter.

Bemærkninger til lovforslaget.

Efter ophøret af den tyske besættelse af Danmark førtes der, i september 1945, forhandlinger mellem en dansk og en islandske delegation om forskellige spørgsmål i forbindelse med bortfaldet og afviklingen af den i Dansk-Islandsk forbundslov af 30. november 1918 indeholdte overenskomst, som blev ophævet i 1944.

I skrivelse af 17. december 1945 gjorde den pågældende danske delegation undervisningsministeriet bekendt med, at den tilsvarende islandske delegation under de påbegyndte forhandlinger (men uden for disses ramme) var kommet tilbage til det gentagne gange tidligere fra islandske side fremførte, men hidtil afviste ønske om overlevering til Island af de i Danmark beroende islandske håndskrifter og museumsgenstande udover den afgivelse af håndskrifter m. v. af arkivmæssig karakter samt af museumsgenstande, som fandt sted henholdsvis i årene 1927 og 1930. Med henvisning hertil anmodede delegationen om en udtalelse fra undervisningsministeriet, der efter at have indhentet betænkninger fra rektor for Københavns universitet, rigsbibliotekaren og direktøren for nationalmuseet den 4. april 1946 svarede, at undervisningsministeriet i overensstemmelse med det i disse betænkninger tilkendegivne standpunkt måtte stille sig afvisende til de nu påny fremsatte islandske ønsker.

Delegationerne genoptog forhandlingerne i Reykjavik i dagene 27. august-9. september 1946. Om forhandlingerne optoges en protokol, hvis afsnit IX er sålydende:

„Aflævering af islandske håndskrifter m. v.

Den islandske delegation har med stor vægt gentaget de tidligere fremsatte ønsker om afgivelse til Island af islandske håndskrifter. Den danske delegation har givet underretning om, hvorledes denne sag er blevet behandlet i Danmark, og har meddelt, at delegationen ikke er bemyndiget til at føre forhandling om dette spørgsmål, der falder udenfor forbundslovens rammer, men at den er rede til at modtage de islandske ønsker og argumenter og viderebringe dem til den danske regering til dennes videre overvejelse.

Den islandske delegation har ønsket hertil at føje følgende:

„Den islandske regerings standpunkt er, at forhandlinger om de islandske håndskrifter og museumsgenstande er en uadskillelig del af afviklingen af de to landes forbund. Det var derfor en stor skuffelse,

at den danske delegation ikke var bemyndiget til at forhandle om dette spørgsmål. Den islandske regering fremsætter sit udtrykkelige ønske om, at der snarest muligt optages forhandlinger om dette vigtige problems løsning“.

Genpart af denne protokol oversendtes af udenrigsministeriet til undervisningsministeriet under 10. oktober 1946.

Som det fremgår heraf, var genstanden for de islandske krav „de islandske håndskrifter og museumsgenstande“, og nogen nærmere specifikation af disse krav blev ikke angivet.

Efter at sagen var blevet fremdraget i folketinget i efteråret 1946, nedsatte undervisningsministeriet under 13. marts 1947 en kommission med den opgave at fremkomme med en redegørelse for de hensyn af politisk, historisk og retlig samt almen kulturel og videnskabelig art, som naturligt måtte skønnes at burde tages i betragtning ved afgørelsen af spørgsmålet. Kommissionen afgav betænkning i oktober 1951 og afviste énstemmigt tanken om udlevering af museumsgenstande ud over dem, der allerede var afgivne som gave til Island i 1930, medens den med hensyn til håndskrifterne afgav den ønskede redegørelse og hertil knyttede nogle afsluttende bemærkninger, hvori en række mindretal udtalte deres opfattelse af, hvad der eventuelt kunne tænkes afgivet.

Ministeriet kan til forståelse af de foreliggende problemer i det hele henvise til denne kommissionsbetænkning, der som baggrund for sine synspunkter giver en klar og grundig fremstilling af de forhold, som det ved sagens afgørelse er nødvendigt at have kendskab til.

Der blev ikke umiddelbart efter betænkningens afgivelse indledet forhandlinger om udlevering af håndskrifter.

Først i 1954 blev spørgsmålet om en løsning af håndskriftsagen berørt over for Island. Der fremsattes da fra dansk side nogle tanker til overvejelse gående ud på, at håndskrifterne skulle være dansk-islandsk fællesejede og bestyres af en af begge landes regeringer nedsat kommission.

Den del af håndskrifterne, som indholdsmæssigt alene eller i overvejende grad vedrører Island og islandske forhold, skulle placeres som en samling i Island, medens den del af håndskrifterne, som indholdsmæssigt er af fælles nordisk karakter eller alene vedrører de andre nordiske lande, skulle forblive i København.

En løsning af sagen efter disse retningslinjer kunne Island ikke gå med til og overbragte i marts 1954 den danske regering sit afslag.

Håndskriftsagen har herefter i en årrække af den danske regering været betragtet som ikke værende aktuel.

I den siden 1954 forløbne tid er der fortsat i Island på mange måder givet udtryk for det stadigt levende stærke ønske om udlevering af islandske håndskrifter fra de danske samlinger.

Fra dansk videnskabelig side har der været fremført mange betænkeligheder ved en sådan udlevering, betænkeligheder som allerede kom til orde, da undervisningsministeriet i 1952 forelagde den nævnte betænkning om de islandske håndskrifter for Københavns universitet.

Ifølge Arne Magnussens testamente af 1730 skulle alle hans efterladte bøger og papirer, både de trykte og de skrevne, tilhøre Københavns universitet, og den i 1760 konfirmerede fundats, der ifølge testamentet skulle have samme kraft og gyldighed, som hvis den var indført i dette, indeholdt den nærmere udførelse af hans vilje.

Konsistorium har fra gammel tid det almindelige tilsyn med stiftelsen, jfr. senest kgl. anordning nr. 155 af 25. maj 1936 og kgl. anordning nr. 223 af 5. oktober 1936 § 13, stk. 1 h, jfr. § 1, stk. 1.

Universitetet har derfor set det som sin pligt at værne om Arne Magnussens samling.

Dansk videnskab har foretaget og foretager stadig ikke mindst efter oprettelsen af det særlige Arnamagnæanske institut en intensiv og omfattende videnskabelig udforskning og udgivelse af samlingens håndskrifter ligesom man har iværksat en omfattende konservering og restaurering af håndskrifterne.

Det er derfor ikke unaturligt at dansk videnskab føler det som et tab, at der foretages en overgivelse til Island af væsentlige dele af håndskriftsamlingerne.

I forståelse af håndskrifterens betydning for Island som grundlag for Islands studium af landets historie og indre forhold samt islandske personligheder og som mindesmærker over en national kulturel indsats af enestående art har den danske regering nu påny taget sagen om håndskrifternes udlevering op.

Nærværende lovforslag er et udtryk for, at man ønsker at imødekomme det islandske folks ønsker på en sådan måde, at håndskriftsagen føres til en definitiv løsning.

Det foreslås i lovforslaget, at man fra de danske samlinger afgiver de af islændinge forfattede eller oversatte håndskrifter og andre arkivalier, hvis

indhold vedrører Island eller islandske forhold, og som danner hovedgrundlaget til udforskningen af landets historie, topografi og litteratur, medens Danmark beholder det materiale, som vedrører Danmark-Norge eller omfatter den fælles nordiske kultur samt visse fælles europæiske litteratur-områder.

Efter en foreløbig skønsmæssig gennemgang af håndskriftsamlingerne — Den Arnamagnæanske Samling og det kgl. biblioteks håndskrifter — vil en afgivelse til Island efter disse kriterier omtrentlig medføre, at der fra Den Arnamagnæanske Samling, som i alt omfatter ca. 2 600 håndskrifterne (hvoraf flere hundrede er rent danske), afgives ca. 1 700 håndskrifter, hvortil kommer ca. 1 350 originaldiplomer og ca. 6 000 diplomafskrifter. Fra det kgl. bibliotek vil efter de nævnte principper blive afgivet ca. 100 håndskrifter, hvoraf 7 af de 14 såkaldte skindbøger, som Frederik den III erhvervede.

Da man fra islandsk side lægger så overordentlig vægt på udlevering af endnu 2 af skindbøgerne, foreslås yderligere fra det kgl. bibliotek afgivet Flatøbogen og Codex regius af Eddadigtene (Ældre Edda), medens Njals saga, Gl. Kgl. s. 2868-69 og Codex Wormianus af Snorres Edda (Yngre Edda), den sidste i Den Arnamagnæanske Samling beholdes i Danmark,

Der har i årenes løb været rejst tvivl om, hvorvidt regeringen eller lovgivningsmagten kan foretage en deling af Den Arnamagnæanske Samling uanset fundatsens bestemmelser.

Det kan efter undervisningsministeriets opfattelse ikke betvivles, at lovgivningsmagten kan foretage den nødvendige ændring af fundatsen.

Lovforslaget er sendt Københavns Universitet til udtalelse.

Til de enkelte paragraffer bemærkes:

ad § 1.

Her fastsættes det almindelige kriterium for udleveringen, hvorved der lægges vægt på håndskrifternes indhold, således at alle håndskrifter, som omhandler islandske forhold, vil blive omfattet af udleveringen.

De tabrige diplomer, kopibøger og andre lokale arkivalier, der findes i Den Arnamagnæanske Samling, omhandles i paragraffens stk. 2. Det drejer sig her om et rent arkivalisk materiale af lokal karakter, som efter almindeligt anerkendte principper hører hjemme i arkiver i det land, hvorfra de stammer. Der var allerede i den foran nævnte kom-

mission enighed om, at dette materiale bør være i Island.

ad § 2.

I denne paragraf er optaget en bestemmelse, hvorefter der også fra det kgl. bibliotek skal finde en aflevering sted af islandske håndskrifter efter væsentlig samme kriterier som fastsat for Den Arnamagnæanske Samling. Udenfor kriteriet udleveres Flatøbogen og Codex regius af Eddadigtene (Ældre Edda), medens Danmark beholder Njals saga og Codex Wormianus (Snorres Edda), den sidste fra Den Arnamagnæanske Samling.

ad § 3.

Den Arnamagnæanske Samling omfatter godt 2 600 numre. En endelig stillingtagen til placeringen af hvert enkelt af disse numre efter lovens principielle retningslinjer vil kræve en nøje sagkyndig

gennemgang, som det ikke vil være muligt at foretage forinden ordningens vedtagelse.

ad § 4.

I den overenskomst, som foreslås afsluttet mellem Danmark og Island angående håndskrifternes overgivelse, vil der bl. a. blive truffet bestemmelse om den nærmere fremgangsmåde ved afleveringen, om tilbageholdelse i en årrække i Danmark af håndskrifter af betydning for udarbejdelse af den oldislandske ordbog og om gensidig lån af håndskrifter til brug for den videnskabelige forskning.

Det udtales i traktaten, at Islands regering ved traktatens undertegnelse betragter spørgsmålet om overførsel til Island af i Danmark beroende håndskrifter og andre nationale islandske mindesmærker af enhver art som endelig afgjort.